Hayy Rakkoo Koo!

Description

Ilmi namaa jiruu fi jireenya isaa keessatti rakkoo adda addaa waliin walâ€™aanso baha. Takkaa rakkoon tuni isa kuffisti takkaa immoo isatu rakkoo tana kuffisa. Haalli fi dandeettin namoota gargar waan taâ€™eef dandeettin rakkoo irraa dandamachu garagara. Namoonni gariin yommuu rakkoon xiqqoon isaan tuqxu kan garmalee iyyanii fi obsa hin qabnetu jiru. Faallaa kanaa immoo namoonni gariin rakkoon gurguddoon yommuu itti roobu obsa ajaaâ€™ibsiisa kan qabanii fi calâ€™isantu jiru. Namoonni jalqabaa rakkoon yommuu isaan tuqxu nama kanattis, kaanittis ni himatu garuu furmaata quubsa hin argatan. Inuma rakkoo irratti obsa dhabanii yommuu iyyan, rakkoon isaani itti abaasa.

Namoonni gariin yommuu rakkoon isaan tuqxu, rifachuun akka boombii dhukaaâ€™anii wantoota baayâ€™ee balleessu. Obsii jalqaba rakkoo irratti akka taâ€™e dagachuun erga rakkoon darbee ykn furmaata dhabaniin booda obsu. Namni tokko yommuu rakkoon isa muudatu wanti jalqaba matatti dhufu qabu, obsa. Yoo hin obsiin rakkoo irratti rakkoo akka ofitti dabalu haa beeku.

Jireenya kee keessatti â€˜Hayy rakkoo koo, hayyyyâ€¦ dhiphinna koo!â€™ bakki itti jette ni jiraa? Eeti hin dhabamu. Garuu mataa gadi gonbiste ykn imimmaan ija tee keessaa gadi dhangalaâ€™aa hayy rakkoo koo yommuu jettu, akkamitti keessaa bahuuf tattaafatte? Achuma taatte gadda irratti gadda ofitti dabalta moo mala wayii barbaaddaa? Halkanii guyyaa osoo boottu ijaa fi sammuu kee miita moo obsaan furmaata barbaaduf tattaafatta? Maloota ykn furmaattota muraasa rakkoo keessaa ittiin bahan mee haa ilaallu;

1.Obsaâ€“ wanta hunda keessatti obsii garmalee barbaachisaadha. Yeroo rakkoo qofa mitii yeroo toltuus obsi garmalee barbaachisa. Maaliif yeroo toltu obsii daran barbaachisa ykn ulfaatadhaa? Yeroo rakkoo obsi dirqama waan taâ€™eef namni kamiyyuu xiqqaatus haa guddatus ni obsa. Garuu yeroo toltu namoonni baayâ€™een obsa hin qaban. Qabeenya yommuu argatan obsa dhabuu irraa kan kaâ€™e daangaa Rabbii darbu. Galaana qananii keessa osoo daakanuu Rabbiin dagatu. Guyyaa tokko osoo hin beekin galaanni qananii kuni ibidda itti taâ€™a. Yeroo qananii namoonni obsa qaban muâ€™imintoota. Ergamaan Rabbii (SAW) haala muâ€™imintoota akkana jechuun ibsa:

Ø¹ÙŽØ¬ÙŽØ¨Ù‹Ø§ Ù„Ø£ÙŽÙ Ù’Ø±Ù• Ø§Ù„Ù’Ù Ù•Ø¤Ù’Ù Ù•Ù†Ù• Ø¥Ù•Ù†Ù‘ÙŽ Ø£ÙŽÙ Ù’Ø±ÙŽÙ‡Ù• ÙƒÙ• Ù„Ù‘ÙŽÙ‡Ù• Ø®ÙŽÙŠÙ’Ø±ÙŒ ÙˆÙŽÙ„ÙŽÙŠÙ’Ø³ÙŽ Ø°ÙŽØ§ÙƒÙŽ Ù„Ø£ÙŽØÙŽØ¯Ù• Ø¥Ù•Ù„Ø§Ù‘ÙŽ Ù„Ù• Ù„Ù’Ù Ù•Ø¤Ù’Ù Ù•Ù†Ù• Ø¥Ù•Ù†Ù’ Ø£ÙŽØµÙŽØ§Ø¨ÙŽØªÙ’Ù‡Ù• Ø³ÙŽØ±Ù‘ÙŽØ§Ø¡Ù• Ø´ÙŽÙƒÙŽØ±ÙŽ Ù• ÙŽÙƒÙŽØ§Ù†ÙŽ Ø®ÙŽÙŠÙ’Ø±Ù‹Ø§ Ù„ÙŽÙ‡Ù• ÙˆÙŽØ¥Ù•Ù†Ù’ Ø£ÙŽØµÙŽØ§Ø¨ÙŽØªÙ’Ù‡Ù• Ø¶ÙŽØ±Ù‘ÙŽØ§Ø¡Ù• ØµÙŽØ¨ÙŽØ±ÙŽ Ù•ÙŽÙƒÙŽØ§Ù†ÙŽ Ø®ÙŽÙŠÙ’Ø±Ù‹Ø§ Ù„ÙŽÙ‡Ù• â€•â€•â€•

â€œ**Dhimmi muâ€™imina nama ajaaâ€™ibsiisa. Dhugumatti dhimmi isaa guutun keeyridha (gaariidha). Kuni muâ€™iminaaf malee eenyufillee kan taâ€™uu miti. Yoo toltuun isa tuqxe, Rabbiin galateefata. Kuni isaaf gaarii taâ€™a. Yoo rakkoon isa tuqxe immoo ni obsa. Kunis isaaf gaarii taâ€™a.**â€• (Sahiih Muslim)

Walumaagalatti ilmi namaa dhimmoota lama keessaa tokko keessa taâ€™a. Takkaa toltuu takkaa immoo rakkoo keessa taâ€™a. Muâ€™iminni yommuu toltuu keessa taâ€™uu Rabbiin galateefata. Rabbiin galateefachuu jechuun arraba qofaan, â€˜Rabbii galanni haa galuâ€™ jechuu osoo hin taâ€™in, ajaja Rabbii guutudha. Galata jechuun wanta Rabbiin itti nama ajaje hojjachuu fi wanta Inni dhowwee irraa dhowwamuudha. Akkasumas, muâ€™iminni yommuu rakkoon isa tuqxu mindaa Rabbiin irraa kajeelun ni obsa. Kunis isaaf gaariidha. Namni muâ€™imina hin taane yookiin kaafirri kanniin lamaanu hin qabu. Yeroo toltuu Rabbiin hin galateefatu daangaa Rabbii waan darbuuf. Kuni immoo badii irratti badii, adabbii irratti adabbii isatti dabala. Yeroo rakkoo immoo badiinsa ofitti waama, yeroo arrabsa inuma Rabbiin arrabsa. Rabbiin kanarraa nu haa eegu. Eeti kaafironni obsanis ni jiru. Garuu mindaa obsaa Rabbiin irraa hin kajeelan.

Kanaafu yommuu rakkoon si tuqxu, hayyy rakkoo koo jette iyyuu fi badiinsa ofitti waamu osoo hin taâ€™in Rabbiin irraa mindaa fi karaa bahiinsaa kajeelun obsi. Mindaan warroota obsanii guddaa akka taâ€™e yaadadhu. Yeroo toltu Rabbiif ajajamuun yoo Isa galateefatte, yeroo rakkoo immoo obsuun mindaa fi rahmata Isaa yoo kajeelte, jireenya ajaaâ€™ibsiisaa jiraachaa jirtaa jechuudha. Kana gochuuf immoo imaana kee yeroo yeroon dabaluuf tattaafadhu.

2.Gara Ar-Rahmaan dheessuâ€“ kaafirris muâ€™iminniis yeroo rakkoon isatti jabaattu gara Rabbii dheessa. Kaafirri Tokkichummaa Rabbii yeroo rakkoo ni beeka kan duraan dagate. Yeroo rakkoon irraa kaatu immoo kufrii fi badii ofitti deebiâ€™a. Hojii fi amala fokkuu akkamitii! Faallaa kanaa muâ€™iminni immoo rakkoo irraa gara Ar-Rahmaan (Rabbii) dheessun tasgabbii fi qabbana argata. Yeroo rakkoo namoota garmalee kan miidhu rakkoo buâ€™ee san osoo hin taâ€™in sodaa fi dhiphinnatu isaan miidha. Fakkeenyaf rakkoon beelaa fi sodaa wal-qixaa miti. Balaan sodaa rakkoo beelaa caalaa, sababa sodaan sammuu fi keessa namaa tuquuf. Garuu beelli qaamuma dadhabsiisa. Yeroo rakkoo, sodaa fi dhiphinna namarraa kaasu kan dandaâ€™u Rabbiin qofa. Kanaafu gara Isaa fiigun furmaata hundarra caaludha. Ergamaan Rabbii (SAW) yeroo rakkoon Isa tuqxu gara salaata fiigu ture. Salaanni wal-qabsiistu Gooftaa fi gabricha jidduu jirtu waan taatef. Haa taâ€™uu malee namoonni irra hedduun isaanii yeroo toltuu Rabbiin dagatanii yerooma rakkoo qofa itti fiigu. Kuni immoo gargaarsa hatamtamaa Rabbiin irraa akka hin arganne gufuu itti taâ€™a. Kanaafu, gargaarsa hatamtamaa yeroo rakkoo yoo barbaanne, harâ€™a tola keessa osoo jirru Rabbiif haa ajajamnu. Gargaarsa hatamtamaa keessaa kamiin akka taâ€™e beektaa? Osoo rakkoonu hatamtamaan sirraa kaâ€™uu baate, gargaarsi hatamtamaa tasgabbiidha. Osoo rakkoo keessa jirtu keessi kee yoo tasgabbaaâ€™e kuni gargaarsa hatamtamaati mitii?

3.Ogummaa fi barnoota rakkoo duuba jiru qorachuuâ€“ rakkoon akkanumaan lafaa kaâ€™e namatti hin buâ€™u. Takkaa dogongora keenya irraa deebine barnoota akka fudhannuuf takkaa keessaa fi ijjannoo keenya jabeessufi. Namoonni baayâ€™een yommuu rakkoon itti buâ€™uu ogummaa fi barnoota rakkoo duuba jiru ilaalu dhiisanii Rabbiin komatu. Ogummaa rakkoo duuba jiru keessaa kanniin hubachuu dandeenya.

- Badii keenya nurraa harcaasuf
- Qananii Rabbii akka beeknu fi Isa galateefannuuf. Namni gatii qananii kan beeku yommuu qananiin suni irraa fudhatamtuudha.
- Akka of gadi qabnuuf- namoonni qananii wayii yommuu argatan of-tuulun namoota biroo akka mixiitti ilaalu. Rakkoon yommuu isa tuqxu, qananiin inni argate humna fi beekumsa isaa qofaan osoo hin taâ€™in Rabbiin irraa kan argate taâ€™uu isa barsiisti. â€˜Gabroottan Rabbii irratti of hin tuulin, Rabbii qananii kana sii kenneef gadi of qabiâ€™ jettiin rakkoon.
- Qananii san caalu argachuuf- wantoota meeqa garmalee barbaanne yommuu dhabnu, ergasii wanti dhabne suni badaa akka taâ€™e ni barra. Namoota meeqatu jiruu yommuu rakkoon isaanitti buutu obsuun sana booda Rabbiin wanta san caalu bakka buusaf. Kanaafu yommuu rakkoon si tuqxu qananii ykn wanta san caalu argachuu akka dandeessu abdachuun obsi.
- Balaa balaa caalu nurraa deebisuuf- fakkeenyaf ilma argattee ilmi kuni si jalaa yoo duâ€™e, obsi. Tarii ilmi kuni yoo guddate ilma badaa taâ€™uun sii fi dhiirsa/niiti tee kan reebu taâ€™uu dandaâ€™a. Garuu yoo obsite tarii Rabbiin ilma isarra gaarii fi isiniif ajajamuu isiniif kennu dandaâ€™a.
- Ogummaan (hikmaan) rakkoo duuba jiru lakkaawame hin dhumu. Ogummaa kana kan hubannu fi arginu yoo obsa qabanneedha. Obsa yoo hin qabaatin hubachuu hin dandeenyu.

4.Carraaquâ€“ bakka tokko taaâ€™anii, â€˜Hayyyiii rakkoo koo, hayyi dhiphinna kooâ€¦â€™ jedhanii halkanii guyyaa booyun faaydaa buusu hin dandaâ€™u. Furmaata fi tooftaa barbaaduf carraaqqi fi qabsoo barbaachisa. Fakkeenyaf, daldalaa taate yoo kasaarte, wantoota kasaarinnaaf sababa taâ€™an baruun, daldala kee tooftaa fi karaa gaariin itti fufsiisuf carraaqi. Tarii namoota waan gowwomsituuf kasaarte. Kanaafu, namoota gowwoomsu dhiiste haqaan daldaluuf tattaafadhu. Barataa taate yoo kÃ¼fte yeroo kee bakkuma argitetti waan qisaasessituuf kÃ¼fte taâ€™a. Kanaafu, yeroo kee filmii fi wantoota faaydi hin qabne irratti gubuu dhiiste barnoota kee sirnaan qoâ€™achuuf tattaafadhu. Rakkoon yommuu si tuqxu wantoota lama beekuf carraaqi. Tokko sababaa fi ogummaa rakkoo duuba jiru hubachuuf carraaqi. Lama furmaata rakkoo san keessaa itti baatun beekuf ykn argachuuf tattaafadhu.

Guduunfaa

Jireenya ilma namaa keessatti rakkoon karaa kaminiyyuu ni dhufa. Rakkoon dura of qopheessun barbaachisadha. Qophiin guddaan imaana ofii dabalachuudha. Imaana ofii dabalachuuf immoo beekumsa barbaadu fi hojii gaggaarii hojjachuu barbaachisa. Rabbiin adabbii hamaan ummata Samuud yommuu balleessu,Nabiyyicha isaanii Saalihi fi namoota isa waliin jiran ni baraare. Nabii Saalihi fi namoonni suni maal hojjataa turan,adabbiin dhufuun dura amalli isaanii akkam ture? Rabbiin waaâ€™ee isaanii ilaalchisee kunoo akkana jedha:

وَأَنجَيْنَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَكَانُوا۟ يَتَّقُونَ ﴿٥٣﴾

â€œ**Isaan amananii fi Rabbiin sodaachaa turan nagaya baafne.**â€• Suuratu An-Namli 27:53

Namoonni adabbii fi balaa cimaa jalaa baraaraman Rabbitti dhugaan kan amananii fi sodaatan turan. Rabbiin sodaachaa turan yommuu jedhu, wanta Rabbiin itti ajaje hojjataa turan. Akkasumas, wanta Inni irraa dhowwee irraa dhowwamaa turan. Fuggisoo kanaa namoonni adabbii cimaan lafarraa haaxawwaman sunniin Rabbiittis kanneen amanan hin turre, Rabbiifis kanneen ajajaman hin turre. Rabbitti kafaraa fi daangaa Isaa darba turan.

Kanaafu, rakkoo, adabbii fi balaa jalaa bahuuf furmaanni hundarra caalu yeroo lafichoo (toltuu) Rabbitti amanuu fi Isaaf ajajamuudha. Rakkoo fi adabbiin addunyaa tanaa darbuu dandaâ€™a. Garuu rakkoo fi adabbiin Aakhiraa cimaa fi turaadha. Kana jalaa bahuuf immoo Rabbitti dhugaan amanuu fi Isa sodaachun dirqama taâ€™a.

Date Created
March 25, 2017
Author
admin